

PODPORA DEMOKRACIE A POZOROVANIE VOLIEB

Podpora demokracie na celom svete je pre Európsku úniu prioritou. Demokracia je naďalej jediným systémom správy vecí verejných, ktorý ľuďom umožňuje v plnej miere uplatňovať svoje ľudské práva, a je rozhodujúcim faktorom rozvoja a dlhodobej stability. Európsky parlament ako jediný priamo volený orgán EÚ sa obzvlášť zasadzuje za presadzovanie demokracie.

PRÁVNÝ ZÁKLAD

- Články 2 a 21 Zmluvy o Európskej únii (Zmluva o EÚ).
- Článok 205 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ).

POLITICKÝ RÁMEC A POLITICKÉ NÁSTROJE

Prístup EÚ k demokracii dopĺňa jej činnosť v oblasti ľudských práv (pozri informačný list [5.4.1](#)). Vychádza zo Všeobecnej deklarácie ľudských práv a z ďalších medzinárodných a regionálnych noriem týkajúcich sa ľudských práv, demokratických inštitúcií a volieb. EÚ svoju podporu demokracie od roku 2015 zakladá aj na Agende 2030 pre udržateľný rozvoj, najmä cieľ č. 16, ktorý sa týka zodpovedných inštitúcií a inkluzívneho a participatívneho rozhodovania, a cieľ č. 10, ktorý sa týka znižovania nerovnosti.

Dňa 17. novembra 2009 Rada prijala závery o podpore demokracie vo vonkajších vzťahoch EÚ, ktorými načrtla novú stratégiu na podporu demokracie prostredníctvom osobitného prístupu pre každú krajinu, väčšej súdržnosti a účasti všetkých zainteresovaných strán. Komisia vo svojom programe zmien z roku 2011 následne zdôraznila význam podpory ľudských práv, demokracie a dobrej správy vecí verejných v rámci rozvojovej politiky EÚ. Po arabských povstaniach v roku 2011 EÚ aktualizovala svoju európsku susedskú politiku a osvojila si prístup „viac za viac“, v rámci ktorého sa podpora spája s prechodom k demokracii a skutočnou demokraciou. Krajínám, ktoré boli ochotné uskutočniť politické reformy, boli ponúknuté stimuly – vrátane hlbšej hospodárskej integrácie, väčšej finančnej pomoci, zvýšenej mobility osôb a prístupu na vnútorný trh EÚ.

EÚ sa opätovne zaviazala posilniť svoje úsilie o podporu demokracie v strategickom rámci a akčnom pláne pre ľudské práva a demokraciu prijatom Radou pre zahraničné veci v roku 2012. Akčný plán zahŕňal plán systematickejšej činnosti nadväzujúcej na správy volebných pozorovateľských misíí EÚ ([EOM](#)) v záujme podpory celého volebného cyklu. Akčný plán na obdobie 2015 – 2019 prijatý v júli 2015 má za cieľ

začleniť podporu demokracie do viacerých cieľov. Akčný plán na roky 2020 – 2024 sa v súčasnosti pripravuje.

Rada zdôraznila úlohu občianskej spoločnosti vo svojich záveroch z roku 2012 s názvom Korene demokracie a trvalo udržateľného rozvoja: spolupráca Európy s občianskou spoločnosťou v oblasti vonkajších vzťahov. Jej závery z 19. júna 2017 o spolupráci EÚ s občianskou spoločnosťou v oblasti vonkajších vzťahov opätovne potvrdili záväzok EÚ budovať silnú a odolnú občiansku spoločnosť ako kľúčový prostriedok podpory dobrej správy vecí verejných a právneho štátu v demokracii.

Viaceré prvky politiky EÚ sa postupom času rozvíjali tak, aby riešili aj otázky ľudských práv a demokratických zásad. To zahŕňa stratégie pre jednotlivé krajiny v oblasti ľudských práv a demokracie, ktoré vymedzujú priority činností a cieľov, ktoré má EÚ v partnerských krajinách sledovať, doložky o ľudských právach a demokracii v medzinárodných dohodách, ktoré umožňujú EÚ pozastaviť obchod alebo spoluprácu, ak sa krajina dopustí závažného porušenia ľudských práv a demokratických zásad, a európsky nástroj pre demokraciu a ľudské práva (EIDHR), ktorý predstavuje strategický nástroj financovania (pozri ďalej).

Pozorovanie volieb je hlavným nástrojom EÚ na podporu demokratického vývoja v tretích krajinách, presadzovanie ľudských práv zásad právneho štátu, prispievanie k budovaniu mieru a predchádzanie konfliktom. Dlhodobé volebné pozorovateľské misie EÚ hodnotia udalosti počas celého volebného procesu. Dlhodobí pozorovatelia zvyčajne začínajú pôsobiť dva mesiace pred voľbami a sledujú celý volebný proces až do vyhlásenia oficiálnych výsledkov a prípadného odvolacieho konania. Krátkodobí pozorovatelia monitorujú priebeh hlasovania a sčítanie hlasov. Hlavný pozorovateľ je spravidla poslanec EP. Po skončení misie volebná pozorovateľská misia uverejňuje záverečnú správu, ktorá obsahuje závery a odporúčania s usmerneniami pre volebnú reformu a možnú budúcu pomoc zo strany EÚ. Okrem pozorovania volieb môže EÚ poskytnúť partnerským krajinám technickú a materiálnu pomoc pri voľbách s cieľom zlepšiť podmienky demokratických volieb, zvýšiť kapacitu štátnych a neštátnych aktérov a podporiť potrebné reformy s ohľadom na celý volebný cyklus.

Rada v októbri 2019 prijala závery o demokracii, v ktorých opätovne potvrdila zásady svojich záverov z roku 2009 a zároveň stanovila nové výzvy, ktoré musí EÚ naliehavo a komplexne riešiť prostredníctvom vonkajšej činnosti. Patrí k nim ohrozovanie demokratických procesov a inštitúcií, nízka úroveň dôvery v inštitúcie a politikov, zmenšujúci sa demokratický priestor pre občiansku spoločnosť, rastúce porušovanie ľudských práv a základných slobôd a manipulácie s využitím online technológií.

NÁSTROJE FINANCOVANIA

Podpora ľudských práv, demokratickej reformy a politickej účasti a zastúpenia je hlavnou úlohou európskeho nástroja pre demokraciu a ľudské práva (EIDHR). EIDHR je špeciálne navrhnutý na dosiahnutie týchto cieľov a financujú sa ním projekty, programy a volebné pozorovateľské misie EÚ, pričom poskytuje aj granty organizáciám občianskej spoločnosti, mimovládny organizáciám a obhajcom ľudských práv.

Nástroj európskeho susedstva (ENI) poskytuje finančnú pomoc na podporu právneho štátu, politického dialógu a reforiem, demokratizácie, plurality médií a pozorovania

volieb. Aktéri občianskej spoločnosti v krajinách južného a východného susedstva EÚ môžu využívať aj financovanie poskytované z nástroja na podporu občianskej spoločnosti v susedstve na projekty, siete, školenia a výmenu najlepších postupov.

Finančnú podporu poskytuje aj nástroj rozvojovej spolupráce (DCI). Hoci jeho hlavným cieľom je odstránenie chudoby, zameriava sa aj na upevnenie a podporu demokracie v rozvojových krajinách.

Na podporu demokratických inštitúcií a občianskej spoločnosti sa za určitých okolností využíva aj nástroj EÚ na podporu stability a mieru.

Európsky rozvojový fond (ERF), ktorý funguje mimo rozpočtu EÚ, ale spravuje ho Európska komisia, financuje spoluprácu s rozvojovými krajinami v Afrike, Karibiku a Tichomorí. Rovnako ako DCI je aj tento fond zameraný na odstraňovanie chudoby, prispieva však aj k upevňovaniu a podpore demokracie, právneho štátu a dobrej správy vecí verejných.

V roku 2018 Komisia predložila svoj návrh vonkajších finančných nástrojov na obdobie rokov 2021 – 2027, podľa ktorého by boli EIDHR, ENI, DCI, nástroj na podporu stability a mieru a ERF zlúčené do jedného nariadenia. Parlament [prijal](#) svoju pozíciu v prvom čítaní k návrhu 27. marca 2019, v ktorej ďalej posilnil odkazy na podporu demokracie ako cieľ vonkajšej pomoci EÚ a požadoval vyššie finančné krytie pre tematický program pre ľudské práva a demokraciu. Rokovania medzi inštitúciami [pokračujú](#).

V roku 2012 bola zriadená Európska nadácia na podporu demokracie. Funguje nezávisle ako súkromná nadácia a jej cieľom je podpora politických a občiansko-spoločenských aktérov, ktorí sa usilujú o demokratickú zmenu, poskytovaním finančnej pomoci prispôsobenej na mieru rýchlym, pružným a nebyrokratickým spôsobom, a to s dôrazom na východné a južné susedstvo EÚ. Členmi správnej rady sú zástupcovia členských štátov a inštitúcií EÚ vrátane maximálne deviatich poslancov EP, ako aj iných odborníkov.

ÚLOHA EURÓPSKEHO PARLAMENTU

Európsky parlament ako jediná inštitúcia EÚ volená priamo občanmi EÚ sa dôrazne zasadzuje za podporu udržateľných demokracií vo svete. Tento svoj záväzok zdôraznil vo viacerých uzneseniach. Parlament každoročne prijíma uznesenie o ľudských právach a demokracii vo svete a o politike EÚ v tejto oblasti, pričom analyzuje hlavné výzvy a úspechy dosiahnuté prístupom EÚ k podpore demokracie a vydáva odporúčania do budúcnosti.

Parlament vyvinul aj celý rad nástrojov na priamu účasť na [podpore globálnej demokracie](#). Parlament sa neustále zúčastňuje na volebných pozorovateľských činnostiach a pracuje na posilňovaní legitímnosti národných volebných procesov a zvyšovaní dôvery verejnosti vo voľby a ľudské práva. Každý rok vysiela niekoľko parlamentných delegácií, aby pozorovali voľby alebo referendá v tretích krajinách. Parlament môže rozhodnúť o vyslaní takýchto delegácií poslancov EP za predpokladu, že voľby budú prebiehať na národnej úrovni, že vnútroštátne orgány pozvali EÚ alebo Európsky parlament a že je prítomná dlhodobá misia. Delegácie Parlamentu sú vždy začlenené do volebných pozorovateľských misií EÚ alebo dlhodobých misií Úradu pre demokratické inštitúcie a ľudské práva Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu

v Európe. S Európskym parlamentom sa konzultuje určovanie a plánovanie volebných pozorovateľských misií EÚ a následná činnosť.

Parlament v súlade so svojím komplexným prístupom k podpore demokracie spája pozorovanie volieb s doplnkovými činnosťami vrátane predvolebných akcií a opatrení nadväzujúcich na voľby, akcií v oblasti ľudských práv a iniciatív na podporu parlamentnej činnosti. Osobitne sa zameriava na krajiny zapojené do procesu rozširovania v juhovýchodnej Európe a v európskom susedstve. Európsky parlament pomáha parlamentom za hranicami EÚ pri posilňovaní ich inštitucionálnych kapacít prostredníctvom konferencií a seminárov, spoločných programov odbornej prípravy a študijných pobytov pre poslancov a úradníkov, ako aj štipendií pre zamestnancov parlamentov tretích krajín. Podporuje partnerské parlamenty pri začleňovaní ľudských práv do právnych predpisov a pri nadväzovaní kontaktov s občianskou spoločnosťou. Parlament uľahčuje budovanie kapacít nositeľov demokratických zmien vrátane obhajcov ľudských práv a presadzuje slobodu médií a nezávislú žurnalistiku. Súčasťou tohto prístupu je aj [Sacharovova cena za slobodu myslenia](#) udeľovaná Parlamentom a aktivity spoločenstva laureátov tejto ceny. Program Simone Veilovej je špeciálne určený na podporu političiek a poslankyň. Parlament takisto poskytuje podporu a odborné znalosti v oblasti mediácie a dialógu, a to cieľovými činnosťami s partnerskými parlamentmi a medzinárodnými podujatiami zameranými na mediáciu a predchádzanie konfliktom. [Program pre mladých politických lídrov](#) je jednou z hlavných iniciatív, ktoré majú podporovať dialóg a porozumenie medzi budúcimi lídrami mimo EÚ, a tým prispievať k budovaniu dôvery a mieru. V [uznesení](#) Európskeho parlamentu o budovaní kapacít EÚ v oblasti predchádzania konfliktom a mediácie, ktoré bolo prijaté v marci 2019, sa uznáva význam procesov mediácie a dialógu a úloha Parlamentu v tejto oblasti.

Skupina na podporu demokracie a koordináciu volieb poskytuje politické poradenstvo v súvislosti s rôznymi činnosťami Parlamentu. Tvorí ju šesťnásť poslancov EP a spolupredsedia jej predsedovia Výboru pre zahraničné veci a Výboru pre rozvoj. Táto skupina rozhoduje o volebných pozorovateľských misiách Európskeho parlamentu a prijíma [ročný pracovný program](#) týkajúci sa ostatných činností. V roku 2020 sa znovu potvrdilo, že posilnené činnosti na podporu demokracie sa budú vykonávať v šiestich krajinách/regiónoch, konkrétne na Ukrajine, v Gruzínsku, Moldavsku, Tunisku, na západnom Balkáne (ako v prioritnom regióne) a v Panafrickom parlamente (ako v prioritnom regionálnom parlamente).

Marika Lerch
09/2020

